

Stowarzyszenie Oświatowców Polskich

**OGÓLNOPOLSKIE
CENTRUM
DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
GEOGRAFII
w TORUNIU**

Bernard Jokiel

**WALORY
GEOGRAFICZNO-HISTORYCZNE**

WSCHODNIEJ CZĘŚCI
GÓRNEGO ŚLĄSKA

Toruń 2005

WSTĘP

Położenie i ukształtowanie

Historyczny obszar Górnego Śląska obejmuje wschodnią część całego Śląska położoną w dorzeczu górnej Odry. Południowa granica regionu przebiega wzdłuż Sudetów od Gór Złotych na zachodzie po Bramę Morawską na wschodzie i biegnie dalej wzdłuż rzeki Wisły aż po ujście Przemszy. Przemsza wraz z dopływem Brynicą stanowią wschodnią granicę Górnego Śląska, poza którą region graniczy z Zagłębiem Dąbrowskim. Na północy Górny Śląsk ograniczony jest kompleksem lasów lublinieckich i stobrawskich, pozostawiając wewnątrz regionu powiaty: lubliniecki (w woj. śląskim) oraz oleski, kluczborski, namysłowski (w woj. opolskim). Zachodnią granicę stanowi Nysa Kłodzka. Tak wytyczony obszar podzielony jest między województwo śląskie i opolskie.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest wschodnia część regionu należąca do województwa śląskiego, choć w kilku przypadkach poczyniono odnośniki do sąsiadujących z Górnym Śląskiem regionów – np. do Zagłębia Dąbrowskiego lub do Opolszczyzny.

Prawie cały prezentowany obszar leży na **Wyżynie Śląskiej** – ograniczony od północy **Progiem Woźnickim**, który jest kuestą (progiem tektonicznym) zbudowaną z piaskowców i wapieni kajprowych. W południowej części Próg ten osiąga wysokość 360–380 m n.p.m. W kierunku południowym schodzi on stopniem o wysokości 40–60 m w **Obniżenie Małej Panwi**. Obniżenie to zostało wypreparowane w kajprowych rzecznych łupkach ilastych, zaś w plejstocenie uległo wypełnieniu piaskami, które tworzą gdzieniegdzie wydmy śródlądowe. W kierunku zachodnim obniżenie rozszerza się – przechodząc w Nizinę Śląską.

Obniżenie Małej Panwi ogranicza od południa następna forma wypukła – **Garb Tarnogórski**. Ciągnie się on od **Góry św. Anny**¹ – najwyższego wzniesienia Wyżyny Śląskiej (400 m n.p.m.) – na zachodzie po Olkusz na wschodzie.

¹ Góra św. Anny jest znanym miejscem kultowym i głównym ośrodkiem pielgrzymkowym diecezji opolskiej.

Na wierzchołku wzniesienia znajduje się kościół pod wezwaniem św. Anny wraz z cudowną figurą patronki – prawdopodobnie z 1480 r. Przed kościołem Rajski Plac – piękny dziedziniec arkadowy. Obok kościoła klasztor franciszkański. Na stokach wzniesienia zbudowano zespół kaplic przy Drodze Męki Pańskiej i przy Dróżkach Matki Boskiej. W czasie III Powstania Śląskiego (1921) rozegrała się tu pamiętna bitwa, w której słabo uzbrojeni i marnie wyszkoleni powstańcy skutecznie odpierali ataki regularnych wojsk niemieckich. Dla upamiętnienia ich bohaterstwa wzniesiono tu Pomnik Czynu Powstańczego, dłuta Xawerego Dunikowskiego. Poniżej pomnika znajduje się potężny kamieniołom bazaltu – obecnie nieczynny, a obok niego wspaniały amfiteatr z doskonałą akustyką, obliczony na 60 tys. widzów. Góra św. Anny objęta jest ochroną rezerwatową.

Poza Górą św. Anny, która jako trzeciorzędowy wulkan utworzona jest ze skał bazaltowych, pozostała część Garbu budują skały osadowe. Na powierzchni występuje porożcinana dolinami rzek płyta wapienia muszlowego podścielona triasowym dolomitem kruszonośnym. W spągu występują tu utwory karbońskie. W płycie wapienia muszlowego znaleźć można formy ostańcowe. Najbardziej znaną z nich jest Dorotka (Góra św. Doroty) – 382 m n.p.m. koło Czeladzi.

Od południa do Garbu Tarnogórskiego przylega **Górnośląski Okręg Przemysłowy** – jedyna jednostka podziału fizycznogeograficznego Polski – dokonanego przez Jerzego Kondrackiego – kryteriami pozaprzemysłowymi. Okręg ten rozlokowany jest na karbońskich płaskowyżach rozdzielonych powstałymi w trzeciorzędzie dolinami. Całość pokryta jest osadami plejstoceniowymi, spod których wznoszą się triasowe formy ostańcowe (np. najwyższe wzniesienie w Wojewódzkim Parku Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, na którym zbudowano Planetarium Śląskie – 320 m n.p.m.). Sieć rzeczna w większości naśladuje trzeciorzędową sieć hydrograficzną, co prowadzi z wolna do ekshumowania przedplejstoceniowej rzeźby terenu. Prowadzi to do powstania stosunkowo dużych deniwelacji np. dno doliny Rawy w centrum Katowic – 260 m n.p.m. i wspomniane wzniesienie w Parku Kultury – 320 m n.p.m. – na odcinku ok. 4 km różnice wysokości wynoszą około 60 m.

Od zachodu gospodarze granice Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego wychodzą poza obręb Wyżyny Śląskiej; obniżenie **Działów Gliwickich** należy już do **Niziny Śląskiej**.

Południowo – zachodnią część Wyżyny Śląskiej stanowi **Płaskowyż Rybnicki**. Jest to południowa część niecki węglowej przykryta utworami mioceńskimi. Utwory te zawierają złoża soli, gipsu i siarki przykryte nadkładem wieku plejstoceniowego o grubości przekraczającej miejscami 200 m. Wykształcił się tu **Rybnicki Okręg Węglowy (ROW)**.

Południowo-wschodnia część Górnego Śląska – stosunkowo mała – leży na obszarze **Kotliny Oświęcimskiej**. Od południa ogranicza ją Pogórze Karpackie. Środkiem Kotliny płynie Wisła przyjmując lewe, śląskie dopływy: Pszczynkę, Gostynię z Mleczną i wreszcie Przemszę. Płaska powierzchnia tego regionu sprzyja erozji bocznej i dużemu zabagnieniu. Potocznie obszar ten nazywany jest Żabim Krajem. Warunki środowiska przyrodniczego sprzyjają na tym terenie gospodarce rybacczej, stąd liczne tu stawy hodowlane – głównie karpia. Śląska część Kotliny cechuje się dużą lesistością; lasy pszczyńskie sięgają na północ po Tychy.

Rys historyczny

Osadnictwo na ziemiach górnośląskich zaliczyć należy do bardzo starych, bowiem pierwsze ślady człowieka pochodzą tu ze starszej epoki kamiennej. Od tego czasu stwierdza się obecność człowieka we wszystkich kulturach.

W IX wieku region wchodził w skład Państwa Wielkomorawskiego, a około 990 roku Mieszko I wcielił go do państwa polskiego. Po erygowaniu w 1000 roku diecezji w Krakowie ziemia bytomska i ziemia pszczyńska przydzielone zostały biskupowi krakowskiemu. Stan taki przetrwał do 1821 roku.

W początkach państwa polskiego istotną rolę w kształtowaniu się osadnictwa na Górnym Śląsku odegrały szlaki handlowe: krzyżował się tu szlak równoleżnikowy, prowadzący z zachodniej Europy przez Wrocław na Ruś Kijowską przez Kraków, ze szlakiem południowym – nad Bałtyku przez Bramę Morawską do Europy Południowej.

III. PRZEMYSŁ U PODSTAW ROZWOJU REGIONU

Górnośląski Okręg Przemysłowy jest największym *okręgiem przemysłowym*¹ Polski. Wschodnią część regionu stanowi Zagłębie Dąbrowskie, które rozwijało się w warunkach zaboru rosyjskiego, a w okresie międzywojennym województwa kieleckiego. Rzeka Czarna Przemsza i jej dopływ Brynica rozdzielają Zagłębie Dąbrowskie od Górnego Śląska, który należał do zaboru pruskiego, zaś w latach 1922–1939 z części przyznanej Polsce po plebiscycie utworzono województwo śląskie. Tereny położone w kierunku południowo-wschodnim od GOP znajdowały się w zaborze austriackim, a w okresie międzywojennym należały do województwa krakowskiego. Na terenie Mysłowic, w dzielnicy Brzęczkowice, zbiegały się granice zaborów tworząc tzw. „*Trójkąt Trzech Cesarzy*”.

Każdy z tych obszarów podlegał uprzemysłowieniu, ale jego tempo i warunki w jakich ono nastąpiło było zupełnie odmienne.

Ponieważ przedmiotem niniejszego opracowania jest górnośląska część okręgu przemysłowego, to trzeba ograniczyć się do tego terytorium – choć wskutek zrastania się leżących w sąsiedztwie okręgów – należy dostrzec występujące powiązania. Okręgi, które wykształciły się wokół GOP tworzą swoistą aglomerację okręgów przemysłowych z tendencją do scalenia się. Tendencja ta jest wyraźnie obserwowana wzdłuż linii komunikacyjnych – szczególnie wzdłuż linii kolejowych. Do niedawna wyodrębniany Rybnicki Okręg Węglowy jest już obecnie częścią GOP.

Stałe powiększanie się obszaru największego okręgu przemysłowego spowodowało w połowie lat 50-tych ubiegłego stulecia wytyczenie przez Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów jego granic. Zgodnie z przyjętą wówczas uchwałą obszar GOP wynosił 450 km². Stwierdzono także zbyt wysoki stopień agradacji przemysłu. Fakt ten zdecydował o ograniczeniu inwestycji przemysłowych w GOP-ie dla zakładów, które mogły być lokalizowane poza Okręgiem, a także wszczęcie działań *deglomeracyjnych*².

¹ *Okręg przemysłowy* – skupienie położonych w sąsiedztwie i silnie z sobą powiązanych ośrodków przemysłowych o dużym potencjale produkcyjnym.

² *Deglomeracje* – rozproszenie zakładów przemysłowych, przeciwieństwo aglomeracji.

Wdrożono wówczas zarówno zasady deglomeracji czynnej (przenoszenie zakładów przemysłowych poza granice GOP) jak i deglomeracji biernej (ograniczenie nakładów inwestycyjnych dla istniejących zakładów, co prowadziło do ich upadku). Skoro lokalizacja inwestycji nie związanych z głównym profilem produkcyjnym GOP nie stała się możliwa, decydenci starali się o ich ulokowanie w jak najbliższym sąsiedztwie Okręgu. Na taką lokalizację istotny wpływ miały korzyści aglomeracyjne (np. powiązania przestrzenno-produkcyjne, istniejąca infrastruktura techniczna, kwalifikowana siła robocza itp.). Efektem tych działań był stały wzrost terytorialny; obszar Okręgu w jego górnośląskiej części to obecnie około 1 700 km², a całość kształtuje się na poziomie ok. 3 000 km².

Bardzo długą historię ma w regionie przemysł wydobywczy. O ile w całym okresie po II wojnie światowej udział GOP w krajowym wydobyciu węgla nie schodził poniżej 95%, to udział górnośląskiej części Okręgu był stale wyższy od 80%. Podobnie miała się sprawa z eksploatacją rud cynkowo-ołowiowych i kruszców srebrnonośnych – aż do wyczerpania zasobów.

Bazując na wydobyciu węgla kamiennego, rozwinęła się górnośląska **energetyka**. Należała do najstarszych w kraju. Pierwsze elektrownie zawodowe powstały na Górnym Śląsku w końcu XIX wieku (np. Elektrownię Chorzów uruchomiono 1898 r.). Jeszcze w okresie międzywojennym powstała sieć energetyki przemysłowej – większość kopalni i hut posiadało swoje elektrownie, pokrywające wewnętrzne zapotrzebowanie na energię.

Rozwój produkcji przemysłowej po II wojnie światowej i wzrost jej energochłonności spowodował budowę nowych i większych elektrowni – w tym elektrowni ciepłych bazujących na węglu kamiennym. Największa koncentracja tych zakładów występuje w GOP i jego sąsiedztwie, z którego pochodzi 30% krajowej produkcji energii elektrycznej.

W opisywanym regionie występują duże elektrownie: *Rybnik* (2 160 MW) i *Łaziska* (1 040 MW), a po sąsiedztwie *Jaworzno III* (1 200 MW), *Łagisza* (840 MW), *Opole* (2 160 MW), *Siersza* (740 MW) i *Skawina* (550 MW).

VIII. NAJWIĘKSZA OAZA ZIELENI W GOP – WOJEWÓDZKI PARK KULTURY I WYPOCZYNKU IM. J. ZIĘTKA W CHORZOWIE

Na obszarze ok. 6 km² między Katowicami, Chorzowem i Siemianowicami, liczącym rozciągał się teren nieużytków przemysłowych, nieczynnych białaszybów oraz niewielki skrawek ziemi z niecką osiadania wypełnioną wodą – nazywany *Szwajcarską Doliną*. Jedynie ten niewielki teren wykorzystywany był do celów rekreacyjnych.

W roku 1950 z inicjatywy Jerzego Ziętka; ówczesna Wojewódzka Rada Narodowa w Katowicach podjęła uchwałę o utworzeniu Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku. Powołano także komitet budowy, na którego czele stanął inicjator przedsięwzięcia. Projekt Parku opracowali architekci T. Baum i K. Weychert. Z ogólnej powierzchni przeznaczyli oni 360 ha na urządzenia i obiekty, zaś pozostały obszar – to tereny zielone, cichego wypoczynku.

Prace ruszyły w 1951 r. Należy tu podkreślić, że środki na budowę zdobywano z dobrowolnego opodatkowania się społeczeństwa śląskiego i z groszowych dopłat do biletów wstępu na różne imprezy. Lwią część prac wykonali mieszkańcy okolicznych miast zupełnie nieodpłatnie. W latach 1951–1956 posadzono tu około półtora miliona drzew i wybudowano ok. 30 km dróg i ścieżek.

Przystąpiono również do budowy licznych obiektów służących zabawie, rozrywce i poszerzaniu wiedzy.

Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne im. M. Kopernika

Decyzję o powstaniu i lokalizacji chorzowskiego *Planetarium* podjęto na początku lat 50-tych, a do użytku oddano go już w dniu górniczego święta – tradycyjnej Barbórki – 4 grudnia 1955 r. Problem lokalizacji pierwszego i do dnia dzisiejszego największego obiektu tego typu był swego czasu przedmiotem ożywionych dyskusji: wyrażono wątpliwość, czy placówka ta usytuowana w regionie nie posiadającym większych tradycji astronomicznych i bez odpowiedniego wówczas wsparcia o uniwersyteckie katedry sprostą stawianym jej wymogom. Półwieczna działalność Planetarium Śl. obawy te skutecznie rozwiała i potwierdziła słuszność podjętej decyzji lokalizacyjnej.

Prezentowany obiekt usytuowany jest na wierzchołku najwyższego wzniesienia WPKiW, na wysokości 320 m n.p.m. Zbudowane z utworów karbońskich kopulaste wzniesienie wchodzi w obręb Wzgórz Chorzowskich, a matematyczne położenie wyznaczają współrzędne 50°17'33" N i 18°59'03" E, co odpowiada 1h 15m 58s w mierze czasowej.

Usytuowanie obiektu na szczycie wzniesienia powoduje, że jest on widoczny z daleka. Główny budynek posiada kształt kopuły opasanej obręczą – co może symbolizować pierścienie Saturna. Parterowa zabudowa pomieszczeń naukowo-dydaktycznych i administracyjno-usługowych otacza perystyl liczący 33 m średnicy. Wnętrze perystylu wykorzystano do ulokowania wielkiego zegara słonecznego, którego iglica ma długość 9 m. Parterową część Planetarium zbudowano na planie koła, co ma symbolizować orbitę, na której niczym satelitę posadowiono budynek

obserwatorium astronomicznego. Do budynku głównego prowadzą granitowe schody, u stóp których usytuowano okazałą rzeźbę patrona placówki M. Kopernika – dłuta J. Bandury.

W podziemiach obiektu urządzono obserwatorium sejsmologiczne oraz planetaryjną służbę czasu. W sąsiedztwie zbudowano *Obserwatorium Meteorologii i Klimatologii*, które oddano do użytku 17 listopada 1962 r.

Głównymi kierunkami pracy placówki jest działalność dydaktyczno-popularyzatorska oraz naukowo-badawcza. W tym drugim zakresie powstało w Planetarium Śl. wiele specjalistycznych opracowań, a wyniki prac badawczych wykorzystywano do sporządzania wielu prac magisterskich i doktorskich.

Działalność popularyzatorsko-dydaktyczną prowadzi się pod kopułą sztucznego nieba, które tworzy ekran o powierzchni 1660 m². Przy pomocy specjalnej aparatury optycznej dokonuje się projekcji na ten ekran 3900 ciał niebieskich imitujących wygląd naturalnego nieba oglądanego z dowolnego punktu Ziemi i o dowolnym czasie. Jednorazowo w seansie w Planetarium Śl. może uczestniczyć 400 widzów.

Pokazy sztucznego nieba posiadają stosunkowo krótką historię. Konstruktorem pierwszej aparatury planetarnej był dr inż. Ballersfeld z Niemiec. Wyprodukowano ją w znanych zakładach optycznych Zeiss w Jenie w 1923 r. Aparatura Planetarium Śl. pochodzi z tej samej wytwórni.

Chorzowskie Planetarium dopracowało się 40 programów monograficznych. Opracowano tu również 16 skróconych programów obcojęzycznych, które prezentuje się licznyim turystom zagranicznym.

Pokazy sztucznego nieba Planetarium Śl. ogląda rocznie ok. 200 tys. osób, z czego 55–60% stanowi młodzież szkolna uczestnicząca w lekcjach astronomicznych podstaw geografii i astronomii w ramach fizyki.

Integralną częścią obiektu jest obserwatorium astronomiczne, którego najważniejszym przyrządem jest największy w Polsce *refraktor* (firmy „Zeiss”). Jego obiektyw ma średnicę 30 cm, a ogniskowa wynosi 4,5 m. Przyrząd ten umożliwia obserwację ciał niebieskich świecących

tysiąckrotnie słabiej od tych, które można dostrzec okiem nieuzbrojonym. Kąt rozdzielczy chorzowskiego refraktora jest równy 0,4”, co umożliwia – przykładowo – obserwację na powierzchni Księżyca szczegółów ukształtowania terenu większych od 700 m. Refraktor posiada montaż paralaktyczny i automatyczne prowadzenie, co zapobiega ucieczce obserwowanych ciał niebieskich z pola widzenia jako efektu ruchu obrotowego Ziemi. Dodatkowym wyposażeniem prezentowanej lunety są dwie astrokamery, które pozwalają na fotografowanie obserwowanego fragmentu nieba.

Śląski Ogród Zoologiczny

Jedyny w regionie ogród zoologiczny zajmuje powierzchnię 48 ha. W ogrodzie tym zgromadzono około 250 gatunków zwierząt nieraz unikalnych. Swego czasu w Śląskim ZOO – jako jedynej tego typu placówce w Polsce – udało się rozmnażać żyrafy. Wybiegi dla zwierząt w większości odpowiadają standardom wymaganym przez Unię Europejską.

Główne wejście do ZOO zdobi wspaniałe dzieło kowalstwa artystycznego – Brama Świerklaniecka – zdemontowana ze zdevastowanej po II wojnie światowej rezydencji magnackiej książąt von Donnesmarck ze Świerklańca.

Rosarium

Na powierzchni 7 ha prowadzi się uprawę kilku tysięcy odmian róż gruntowych. Obiekt uzupełniono niewielkimi basenikami, w których rośnie wiele gatunków kwiatowych roślin wodnych. W czasie kwitnienia kwiatów rosarium pozostawia niezapomniane wrażenie wizualne i zapachowe.

Górnośląski Park Etnograficzny

*Skansen*¹ chorzowski – zwany Górnośląskim Parkiem Etnograficznym usytuowany jest w południowo-zachodniej części Wojewódzkiego Parku Kultury i Wypoczynku. Dla placówki tej wydzielono już w 1952 r. 25 ha,

¹ *Skansen* – założycielem pierwszego muzeum na wolnym powietrzu był w 1891 r. Szwed Artur Hazelius w Sztokholmie na dawnych szafkach (w jęz. szwedzkim szanec – skansen).

ale pierwsze obiekty postawiono w muzeum dopiero w 1964 r. Do zwiedzania udostępniono skansen w 1975 r., kiedy na jego terenie ulokowano już 33 obiekty. Obecnie jest ich już ponad 60, a ostatecznie ma ich być około stu.

Zgromadzono tu zabytki budownictwa ludowego pochodzą z pięciu podregionów etnograficznych: beskidzkiego, podgórskiego, pszczyńsko-rybnickiego, przemysłowego i lublinieckiego, a także z regionu Zagłębia Dąbrowskiego. Budownictwo zachodniej części Górnego Śląska można obejrzeć w Muzeum Wsi Opolskiej w Bierkowicach koło Opola.

Idea utworzenia górnośląskiego muzeum na wolnym powietrzu narodziła się już w okresie międzywojennym. Śląscy etnografowie opierali się na wzorcach istniejących już na ziemiach polskich.

Za pierwszy skansen w Polsce uważa się dom wiejski we Wdzydzach Kiszewskich k/Kościerzyny nabyty w 1906 r. przez T. i I. Gulgowskich. Dom ten został wyposażony we właściwe meble i sprzęty. Kolejnym skansenem było Muzeum Wsi Kurpiowskiej w Nowogrodzie Łomżyńskim, oddane do użytku w 1927 r.

Pierwszym obiektem tworzonego w Parku im. T. Kościuszki w Katowicach skansenu był przeniesiony tu z Syryni (pow. wodzisławski) w 1936 r. zabytkowy, drewniany kościółek św. Michała Archaniola z 1510 r. Przeniesiono tu wówczas także drewniany XVIII-wieczny spichlerz z Gołkowic, który niestety w latach 50-tych ubiegłego stulecia spłonął. Kościół św. Michała po dziś dzień pełni swe funkcje sakralne.

Międzynarodowe Targi Katowickie (MTK)

Imprezy targowe odbywają się na terenie Ośrodka Postępu Technicznego, placówki która została powołana do popularyzowania wiedzy technicznej i ekonomicznej. OPT dysponował pokaźną fachową biblioteką oraz interesująco zaprojektowanymi pawilonami wystawieniowymi. Podstawową formą działalności były wystawy, targi i giełdy. Kiedy w latach 90-tych zlikwidowano Ośrodek – jego obiekty przejęły Międzynarodowe Targi Katowickie. Do najważniejszych imprez tu organizowanych należą lub należały:

- SOFTARG – *Międzynarodowe Targi Oprogramowania,*

- ECODOM – *Międzynarodowe Targi Pomiaru i Oszczędności Ciepła,*
- INTERECO – *Międzynarodowe Targi „Nasze zdrowie w naszych rękach”;*
- TARGBUD – *Jesienne Targi Budownictwa – Międzynarodowe Targi Budownictwa,*
- Targi Rzemiosła,
- FLOVERTARG – *Wiosenne Targi Ogrodnicze,*
- Targi Ogrodnictwa „Złota Jesień”,
- INTER MUSIC BOX – *Targi Muzyczne i Filmowe,*
- INTERMED – *Jesienne Targi Techniki i Aparatury Medycznej,*
- RELAX – *Giełda Sportowo-Wczasowa oraz Świat Dziecka.*

W bezpośrednim sąsiedztwie obiektów MTK znajduje się Wydział Radia i Telewizji Uniwersytetu Śląskiego.

Stadion Śląski

Od 1956 r. jest największym obiektem piłkarskim i żużlowym w Polsce. Początkowo mieściło się na jego widowni 100 tysięcy widzów (bywało na szczególnie atrakcyjnych meczach nawet 130 tysięcy). Poddawany remontowi spełniał europejskie standardy bezpieczeństwa i wygody. Stało się to jednak kosztem ilości miejsc: pojemność Stadionu zmalała do 40 tysięcy miejsc.

Centralna część Stadionu – płyta piłkarska – okolona była bieżnią lekkoatletyczną, którą później zmieniono na tor żużlowy – sport na Śląsku bardzo popularny. Odbywały się tu m.in. indywidualne mistrzostwa świata na żużlu.

W czasie wielkich imprez widzowie potrafią stworzyć niepowtarzalną atmosferę, dzięki czemu reprezentacje naszego kraju odnosiły tu wiele sukcesów.

Obecnie *Stadion Śląski* wykorzystuje się też do organizacji wielkich młodzieżowych imprez muzycznych.

Wygodna widownia, znakomite sztuczne oświetlenie, bardzo dobry dojazd oraz pobliskie zaplecze gastronomiczno-noclegowe wręcz zachęca do organizowania imprez na Stadionie Śląskim.

Kąpielisko Fala

Kąpielisko to – działające na wolnym powietrzu – wyposażone jest w 5 basenów, w tym pełnowymiarowy dla organizacji zawodów sportowych. Atrakcją jest basen z wytwarzaną sztucznie falą morską.

Szatnie kąpieliska mogą pomieścić ubiory 3,5 tysięcy osób.

W niedalekiej odległości od kąpieliska znajduje się ośrodek sportów wodnych nad czterohektarowym jeziorkiem i torem regatowym. Znajduje się tam wypożyczalnia sprzętu do uprawiania sportów wodnych i przystań tramwajów wodnych.

Wesołe Miasteczko

W południowo-wschodniej części WPKiW wydzielono 40 ha przeznaczonych dla rozrywki. Umieszczono tu ponad sto najróżniejszych urządzeń – w tym jeden z najwyższych w Europie diabelskich młynów. Od końca kwietnia do jesieni – póki pozwala pogoda – obiekt tętni życiem odwiedzany w sezonie letnim przez kilkanaście tysięcy osób dziennie.

Z Wesołym Miasteczkiem związana jest parkowa kolejka szynowa długości około 4 km. Początkową stacją jest Wesołe Miasteczko, a końcowa znajduje się w pobliżu Stadionu Śląskiego. Przy omawianym obiekcie znajduje się także jedna z trzech stacji liniowej kolejki krzeselkowej „Elka” – jedynej tego typu kolejki w Polsce. Pozostałe stacje znajdują się przy Planetarium Śl. i przy Stadionie Śl. Podróż kolejką umożliwia obejrzenie atrakcji WPKiW z góry.

Inne placówki i obiekty

Dużym zainteresowaniem zwiedzającym cieszy się pawilon wystawowy „Kapelusz” o bardzo oryginalnej architekturze. Tradycyjnie w obiekcie tym organizuje się wystawy kwiatów.

Dla zainteresowanych czynnym wypoczynkiem zbudowano w Parku korty tenisowe i boisko do gier zespołowych. Z kolei – dla lubiących potańczyć – zbudowano trzy kręgi taneczne, z których największy może pomieścić jednorazowo tysiąc par. Przy każdym a kręgow postawiono rzeźby przedstawiające polskie tańce ludowe.

Dużą atrakcją jest czynny przez cały rok sankodrom.

Uczestnicy imprez w Parku mogą posilić się w kilku ładnie położonych restauracjach, nie mówiąc już o licznych punktach gastronomicznych.

Z tak stworzonych warunków korzysta w pogodne dni świąteczne 60–140 tys. osób, a w czasie dużych imprez notowano już nawet ponad 1 milion ludzi.

IX. INNE OBIEKTY ZIELONYCH PŁUC GÓRNEGO ŚLĄSKA

W regionie znajduje się dużo obiektów zieleni urządzonej, stanowiących miejsca codziennego lub cotygodniowego wypoczynku. Należy do nich zaliczyć dawne rezydencje magnackie, obiekty rekreacyjno-sportowe oraz parki miejskie.

Do najatrakcyjniejszych rezydencji magnackich należą zespoły pałacowo-parkowe w Pszczynie i Świerklańcu.

Pałac i park w Pszczynie

Dobra pszczyńskie przechodziły rozmaite koleje. Na przełomie XIV i XV wieku należały do bratanicy Władysława Jagiełły, która wyszła za mąż za księcia opawskiego Jana II. Ostatecznie w posiadanie tych dóbr weszła rodzina Hochbergów, która z rąk cesarza niemieckiego otrzymała po 1871 r. tytuł książęcy von Pless. Majątek von Plessów rozrastał się do olbrzymich rozmiarów: dobra pszczyńskie liczyły 70 tysięcy ha ziemi ornej z czego około 5 tys. ha znajdowało się na obszarze dzisiejszego GOP.

Do księstwa pszczyńskiego należało 5 kopalń węgla kamiennego, największy na Górnym Śląsku browar w Tychach, a na Dolnym Śląsku kopalnie węgla w Zagłębiu Wałbrzyskim i zamek w Książu.